

« zurück blättern vor »

GRAT subst. m., ab 1469. 1) ‘Aussteuer einer Frau’ – ‘wyprawa ślubna panny młodej’: 1469 AGZ XIX 339, STP *Nicolaus... tenutam hereditatis Pyrathyn... cum omnibus parafernalis al. s graty... Iohanni et Anne... dat, donat et legat.* ○ 1499 RocznKraK XVI 67, STP *Res et suppellectilia ac utensilia domus al. domowy grad olim Barbare Raczyborszke conscripte.* ○ 1528 Mymer¹ 28v, SPXVI *De Coquina et supellectilibus. Von der kuchen vnd hauszrodt. O kuchni y rozlicnym gradu.* ○ 1532 BartBydg 174, SPXVI *Utensilia, omnia in domo necessaria, supellectilia, domove grathy.* ○ 1549 RejKup aa5v, SPXVI *Ornat / Kelich / Ampuli Pulpity Perłowe Sutły [!] Rozmayte Apparaty I te ynfsse drobne graty Znac yfs niemało Koftuią Niewiem iák to offaczuią.* ○ 1558 GliczKsiąż C6v, SPXVI *ták yáko to wyęc pozpolicye chępyą sie byate głowy s swych gratow / ffat / y chuft byatych.* ○ 1559 GroicPorz gg3, SPXVI *KIedy żoná ktorego kolwie Mieszczániná z świátá zeydzie [...]: Thedy wfszytek Grat y szczebrzuch ktorym kolwiek imieniem może być miánowany / ná żadnego infszego / iedno ná Meżá y dzieći iey [...] ma przyśtufzeć.* ○ (1559) 1760 Sax.Porz. 130, L *Po śmierci mieszczki, wfszytek grat i szczebrzuch do meża i dzieci ma *przyśtufzeć.* ○ 1564 Mącz 294b, SPXVI *Impedimenta exercitus, Wzfifki wojenne graty / wozy / tłumoki / namioty / etć.* ○ 1564 Mącz 376b, SPXVI *Scruta, Stáre graty yáko fą stáre żelázá / fszáty / fzmáćiská stáre sprzęty domowe.* ○ 1678 Kłok.Tur. 25, L *Skryta się w iedną szafę, i okryta się iak naylepiéy mogła materacami, kobiercami i inszemi gratami.* ○ [LBel.] (1703) 1767 Comp. Med. 621, L *Dla ochrony wielkiéy choroby, wieszaią dzieciom na szyi różne graty.* – (SŁA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL (prze.), SW, LSP. 2) ‘alter oder minderwertiger Gebrauchsgegenstand, Gerümpel’ – ‘stary lub małowartościowy przedmiot użytkowy, rupieć’: (1778) 1803 Kras.Podstoli 24, DOR *Po śmierci rodziców znalazłem, między rozmaitymi gratami pod dachem, skrzynię starą bez zamku i zawiasów.* ○ 1775–1806 Teat. 48b 35, L *Meble, obicia, zwierciadła, obrazy, krzesła, stolki, biura, wszystkie zgoła graty, wziął z sobą do Litwy.* ○ vor 1812 L s.v. *sprzęt: wszelakie meble, graty, naczynia, narzędzia, porządki domowe.* ○ (†1849) 1949 Słow.Listy I 369, DOR *Do kupienia gratów pomagał mi dobry Gaszyński – z nim razem wtóczyliśmy się po magazynach i licytacjach.* ○ †1887 Krasz., SW *A reszta graty, arystokraty.* ○ (1898) 1952 Żer.Syzyf. 11, DOR *Pokoik, do którego wprowadzono przybyłych, miał niesłychanie małe wymiary i zastawiony był mnóstwem gratów.* ○ vor 1900 SW *Twój zegar już G[rat].* ○ (1912) 1978 Żer. W.rz. 17 *Wszedł do sieni, gdzie było pełno gratów kuchennych, pustych fasek, naczyń i koszów.* ○ 1952 Płomyk 7, DOR *Pozbierał graty, zabrał żonę i synka i pojechał.* – (SŁA), TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR sowie BAN. 3)

‘übertr. über einen alten, vom Leben gezeichneten, kranken, unbeholfenen Menschen’ – ‘przen. o starym, zniszczonym, schorowanym, niedołężnym człowieku’: [hapax] (1874) 1876 Krasz.Brühl 214, DOR *Ja też nie jestem nieśmiertelny, jestem stary i czuję, żem grat, który wkrótce pójdzie na śmietnisko.* – SWIL (fig. rub.), SW (przen.), LSP (przen.), DOR (przen.). ◊ **Etym:** mhd. *geræte* subst. n., ‘Ausrüstung; Hausrat; Gerätschaft’, LEX, nur für Inh. 1, 2. ◊ **Konk:** †*gierada*. ◊ **Der:** *gracisko* subst. n., 1775–1806 Teat. 54c dii, L *Stare gracifka były nic niewarte.* ◊ [LBel.] (1874–1912) 1953–1956 Prus Kron.IV 76, DOR *A rzuć te graciska na ulicę! – mówi Bonifacy – diabli mi po nich, kiedy ani grosza nie dają!* Zuerst geb. L, nur für Inh. 2; *gracik* subst. m., ‘Nippsache’, (†1812) 1954 Tremb.Listy I 264, DOR Zuerst geb. Sw, nur für Inh. 2; *gratek* subst. m., 1859 Wol.Dom.III 94, DOR *Fury wywiozły gratki i graciki.* Zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 2; *gracie* subst. n., †1872 Pol., Sw *W komnacie poczyniłem cale zdatne gracie.* Zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1, 2; *graciarz* subst. m., ‘jmd., der alte Sachen sammelt’, [hapax] 1955 Probl. s.126, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 2. ♠ Inhalt 1 gilt wohl bis ins 19. Jh. (s. die Definition von *sprzęt* bei LINDE 1812). Die Bedeutungsveränderung (= Inhalt 2) findet sich jedoch bereits Ende des 18. Jhs. (s. Belege) und bei TROTZ: *graty* – *Gerülle* [[alte, unbrauchbare Mobilien und Hausrat, GRIMM]], *Gerümpel, alt Eisen*. Vgl. †*gierada*, †*hergiewet*.

« zurück blättern vor »